

Titel:	Stedet i sproget
Forfatter:	Astrid Ravn Skovse og Mirian Due Steffensen
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Sprogstudier</i> 38, 2010, s. 143-174
Udgivet af:	NyS i samarbejde med Dansk Sprognævn
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfattere

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Stedet i sproget

ASTRID RAVN SKOVSE OG MIRIAN DUE STEFFENSEN

INDLEDNING

”Hvor er du fra?”, lyder det ofte, når folk i hverdagen støder på en afvigende vokalkvalitet, et ord, der stikker ud, eller brugen af et særligt prosodisk mønster. Spørgsmålet er dog ikke altid ligetil at svare på i et samfund, der er kendetegnet ved mobilitet og foranderlighed. Mennesker flytter fra landet til byen, fra Jylland til Sjælland og tilbage igen, og hos mange sætter dette sig spor i sproget, så det spejler den nye geografiske kontekst – en praksis, vi har døbt *individueel sprogændring*. Alligevel synes der stadig at eksistere en udbredt forventning om overensstemmelse mellem fødested og aktuel sproglig praksis. Stedet bliver dermed normativt bestemmende for sproget på en måde, som ikke altid svarer til sprogbrugernes egne erfaringer med individuel sprogændring.

Dette fænomen har vi sat under lup i en toleddet empirisk undersøgelse hhv. på Limfjordsøen Mors og i København. Undersøgelsen er original i sit sigte, eftersom vi har ønsket at registrere og analysere sprogbrugeres holdninger til og erfaringer med individuel sprogændring. I den første undersøgelse afdækker vi holdninger til sprogændring blandt informanter i fem niendeklasser på Mors, mens vi i den anden interviewer tre unge kvinder, som er født på Mors og nu bosat i København, om deres erfaringer med sprogændring i forbindelse med flytningen. Vi har til den kvantitative del af undersøgelsen udtænkt og afprøvet et skræddersyet undersøgelsesdesign, mens den kvalitative metode er mere gennemprøvet.

INDKREDSNING AF EMNEFELT

Begrebet *individueel sprogændring* bruger vi til at betegne et individs ændringer i udtale og evt. ordforråd, for eksempel i forbindelse med geografisk mobilitet. I erkendelse af, at det danske sprog i dag er meget ensrettet (se fx Kristiansen 1999), og der derfor næppe sker større

ændringer i fx morfologi eller syntaks ved flytning fra et sted til et andet, er det primært udtalen og det leksikalske niveau, vi er interesserede i at undersøge. Vi peger derfor med termen individuel sprogændring på en bevægelse fra ét regionalt farvet dansk hen imod et andet. For regionalsproget gælder det med Normann Jørgensen og Kristensen (1994), at der findes træk, som er geografisk lokaliserbare, mens der ikke er det i standardsproget. Lokalsproget er omvendt et sprog stærkt præget af lokaliserbare træk, hvilket er parallelt til Mæhlums beskrivelse af dialekt som ”uttrykk for en persons tilhørighed eller identificering med et bestemt sted” (Mæhlum 2007: 57). Denne distinktion mellem standardsprog, regionalsprog og lokalsprog har vi taget som udgangspunkt for undersøgelsen og for terminologien. Spørgsmålet om stedets og sprogets indbyrdes forhold genspejles inden for forskellige grene af sprogforskningen. Dialektologien har i vid udstrækning haft sit kardinalpunkt inden for sammenhængen mellem sprog og geografi, men ud fra et perspektiv, som er blevet kritiseret for at være normativt og essentialistisk, for ikke at sige modernitets- og forandringsfjendtligt (Bucholtz 2003: 399). Omvendt har en teoretiker som Butters hævdet, at sociolingvistikken i den variationistiske tradition efter Labov i sin iver efter at lægge afstand til dialektologien har overset netop geografien som variabel og i stedet fokuseret udelukkende på sociale forskelle og social mobilitet (som refereret i Marshall 2004: 1ff).

Uagtet de forskelle, der er mellem dialektologien og sociolingvistikken, har forestillingen om ’den autentiske taler’ domineret inden for begge retninger, en taler, som fødes, lever og dør samme sted. I den forbindelse opfordrer Quist (under udgivelse) dog sprogvidenskaberne til at ændre fokus:

... there has in general been little focus on the insufficiently thought-out connection between body, language and place. However, in today’s large cities, where mobility and heterogeneity seem to be the norm rather than the exception, it is difficult, if not impossible, to uncritically maintain the language-body-place connection as the starting point for a linguistic description. (Quist under udgivelse: 632).

Vi har ønsket at give vores bud på, hvordan mennesker anvender sproget og stedet og forbindelsen herimellem som elementer i forståelsen af sig selv og andre. Som arbejdsspørgsmål har vi haft følgende:

- Bliver sprogbrugere, der ændrer sproglig praksis i forbindelse med flytning, vurderet anderledes end sprogbrugere, der omvendt bevarer en stabil sproglig praksis?
- Hvordan italesættes forbindelsen mellem sprog og sted i sprogbrugeres selvfortælling?

Vi indleder artiklen med den teoretiske baggrund for disse spørgsmål, hvorefter vi gennemgår de to forskellige undersøgelses metoder og resultater for afslutningsvis at knytte trådene sammen.

Den autentiske taler

Som nævnt opererer både dialektologien og den klassiske variationistiske sociolingvistik med begrebet 'den autentiske taler', som med Penelope Eckerts ord forstås som "our direct access to language untainted by the interference of reflection or social agency" (Eckert 2003: 392), og som Eckert sammenkæder med en ideologi om stedsbundethed, når hun skriver: "Locally located and oriented, the Authentic Speaker produces linguistic output that emerges naturally in and from that location" (Eckert 2003: 392). Ifølge såvel Eckert som Mary Bucholtz (Bucholtz 2003) favoriseres denne arketype stadig inden for mange grene af sociolingvistikken, skønt det i senmoderniteten snarere er reglen end undtagelsen, at mennesker flytter sig geografisk i forbindelse med fx job, uddannelse eller parforhold. Det er derfor spørgsmålet, om ikke et fortsat videnskabeligt fokus på forestillingen om den stabile taler, der fødes, bor og dør samme sted, nærmer sig skævvridning af hele forskningsfeltet. Det er denne problematik, Bucholtz tager fat i, når hun skriver: "In the logic of this ideology [of linguistic isolationism], the effects of social and linguistic contact are problematic – hence, the normal state of linguistic affairs is often understood as a difficulty for sociolinguistic analysis" (Bucholtz 2003: 404).

Men en ting er den videnskabelige forståelse af den autentiske taler, noget andet den hverdagsteoretiske opfattelse af samme. Bliver personer, der ændrer udtale i forbindelse med geografisk mobilitet, set som ikke-autentiske af informanterne i vores undersøgelser – og er dette i givet fald et problem? Ja, svarer sociolingvisten og dialektologen Nicolas Coupland, der modsat Eckert og Bucholtz insisterer på, at autenticitet per definition må tilskrives positiv værdi og ses som et helt grundlæggende, menneskeligt behov:

Authenticity matters. It remains a quality of experience that we actively seek out, in most domains of life, material and social. (...) We value authenticity and we tend to be critical of pseudo-authenticity. We dislike people who dissimulate or are 'above themselves'. (Coupland 2003: 417)

Coupland maner altså til besindighed og påpeger, at "to rule out 'the authentic speaker' absolutely and in principle, would deny sociolinguistics access to a productive theoretical interface – between language and authenticity" (Coupland 2003: 418). Skønt der for Coupland ikke hersker tvivl om, at senmodernitetens øgede tempo og stadige omvæltninger udgør en meget stor udfordring for det gængse autenticitetsbegreb, fastholder han sin overordnede pointe, som er, at der stadig – og endnu mere end før – er behov for en oplevelse af autenticitet hos senmodernitetens mennesker (Coupland 2003: 427). Dette vender vi tilbage til.

Sprog som stedslig markør

For at vi kan tale om et sted i traditionel forstand, må der være et rum eller en lokalitet, der diskursivt er blevet tilskrevet mening. Humangeografen Tim Cresswell skriver i den forbindelse følgende: "Place is how we make the world meaningful and the way we experience the world. Place, at a basic level, is space invested with meaning in the context of power" (Cresswell 2004: 12). Et af de tegn, der bruges i identificeringen af et sted, er den sproglige praksis. Her træder dialekt særligt frem som en type sprog, der er afhængigt af stedet. Sociolingvisten Britt Mæhlum går endda så vidt som til at hævde, at stedet er uundværligt for at forstå dialektens struktur – og omtaler andetsteds dialekt som 'geolekt', en

term, som tydeligt viser, hvordan sprog kan pege på et bestemt sted:

En dialekt er et lokalt, regionalt, eller generelt territorielt defineret språkssystem. Dette geografiske grundlaget innebærer dermed at en dialekt bliver betragtet som eksklusiv for en viss lokalitet. Den sproglige koden bliver slik tillagt en særskilt markeringsverdi; den bliver ett uttrykk for en persons tilhørighet eller identifisering med et bestemt sted. (Mæhlum 2007: 57).

Set ud fra et identitetsperspektiv giver den sproglige praksis dermed mulighed for at blive koblet på en stedslig identitet. Den sproglige praksis bliver en mærkat, som peger videre til et sted, der igennem historie, natur og afgrænsning på et kort trækker en endnu længere række associationer og definitioner ind, som individet kan bruge til at rodfæste identiteten i de fortællinger, der eksisterer om stedet. Imidlertid bliver stedet ifølge Giddens afgrænset og delvist opløst i takt med radikaliserings af moderniteten: "Moderniteten dis-placerer", som han udtrykker det (Giddens 1994: 121). Stedet som særegent bliver udjævnet i takt med modernitetens frembrud. Hvis vi derfor på senmoderne vis ikke længere ser stedet som noget givet, eksisterer dets sammenkobling med identiteten via sproget ikke længere ureflekteret. Stedet og dets sproglige aftryk bliver snarere ét element blandt mange, mennesker kan vælge aktivt til eller fra som led i identitets-dannelsen og -fortællingen. Dette vender vi tilbage til i gennemgangen af resultaterne fra den kvalitative undersøgelse.

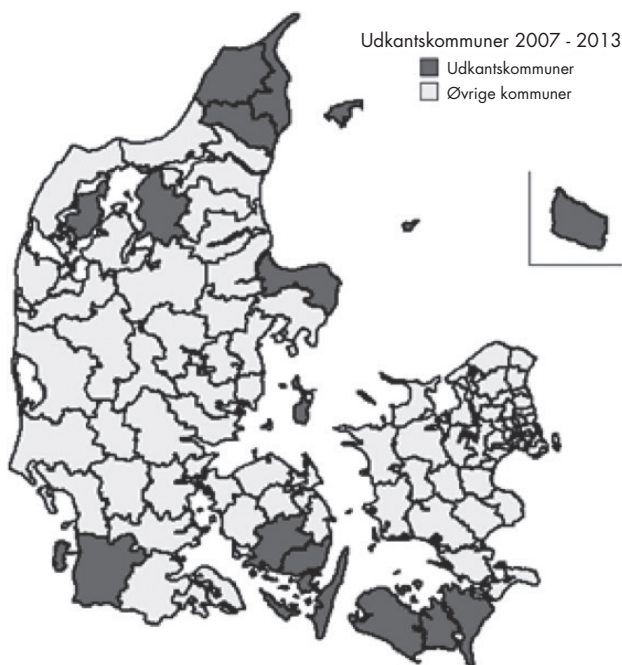
Lad os herfra gå videre til vores undersøgelse blandt unge på Mors for at se, om de giver udtryk for en senmoderne tilgang til sprog, sted og taleridentitet.

GEOGRAFISK AFSÆT: MORS

Som udgangspunkt for vores undersøgelser ønskede vi at finde et sted i landet, som kunne bruges kontrastivt i forhold til København, som vi ser som landets sproglige og magtmæssige centrum; ikke ud fra en normativ tilgang, men ud fra byens samfundsmæssige status, og ud fra, at Region Hovedstaden huser 1,6 millioner indbyggere, ca. 29 % af landets befolkning (Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken.dk).

Til sammenligning udgør Limfjordsøen Mors en udkantskommune set ud fra Skatteministeriets definition heraf, som det fremgår af kortet nedenfor, hvilket kort fortalt dækker over en lav gennemsnitlig erhvervsindkomst samt svag befolkningsudvikling. Pr. 1/1 2008 var der 22.102 beboere på øen, som er 367 km² stor. Befolkningen har altid været spredt i mange små og store landsbyer. Tidligere var der friskoler knyttet til nærmest hver eneste landsby, men de senere år er flere af de små skoler blevet nedlagt, så der nu er 10 folkeskoler og 8 friskoler på øen. Hovedbyen på Mors er Nykøbing, som har omkring 9000 indbyggere, og som rummer en teknisk skole, et gymnasium, en handelsskole og produktionsskole. Der findes ikke uddannelsestilbud ud over ungdomsuddannelsesniveau på Mors, så unge, der ønsker uddannelse herudover, må flytte fra øen. Den lokale dialekt – af nogle benævnt morsingbomål, af andre morsingbosk – er stadig centralt placeret i morsingboernes selvforståelse, hvilket fremgik af vores samtaler med informanterne under feltarbejdet.

FIG. 1: KORT OVER UDKANTSKOMMUNER I DANMARK FRA 2007-2013

"Hun er født på Mors, så skal hun tale morsingbøsk"

Som indledning til vores kvantitative undersøgelse gennemførte vi en pilotundersøgelse i en ottendeklasse på Mors, hvor følgende ordveksling fandt sted i et fokusgruppeinterview (Int = interviewer, P = Pige). Til denne udskrift er anvendt minimal udskriftskonvention med normal ortografi. ((...)) angiver udeladt passage. (()) angiver forklarende kommentarer:

Int: De folk, I så kender ((der er flyttet til større byer)) er de så begyndt at tale anderledes eller?

Alle: Ja! ((latter)) ((...))

Int: Hvad tænkte du så, da du hørte det ((at en kusine havde ændret sin måde at tale på efter at være flyttet til Vejle))?

P: Jeg tænkte: Hvad sker der for dig?

Int: Okay.

P: Altså, det var jo helt forkert, det var jeg jo ikke vant til at høre på. Jeg tænkte bare, det var forkert på en eller anden måde, at hun snakkede på den måde.

Int: Hvorfor syntes du det?

P: Fordi hun kommer fra Mors, så skal hun snakke morsingbøsk.

Eksempler som disse indikerede for os, at vi havde fat i noget væsentligt med vores fokus. Individuel sprogændring i forbindelse med geografisk mobilitet var et kendt fænomen, som tillige fremkaldte stærke reaktioner hos de unge informanter. Sammenhængen mellem geografi og sprog var normativ – når man kom fra Mors, skulle man ikke begynde at tale som folk fra Vejle. Men én svale gør ingen sommer, og vi ønskede derfor at undersøge, om disse fund var udbredte hos en større gruppe informanter.

Design af kvantitativ undersøgelse

I udformningen af den kvantitative undersøgelse brugte vi til dels masketesten som metodisk forbillede, hvilket ganske kort vil sige, at vi afspillede fire stemmepróver for informanterne, for derefter at lade dem vurdere talerne på en række skalaer i et spørgeskema. Det er dog væsentligt at understrege, at vi ikke satte os for at undersøge tilhøreres reaktion på og vurdering af forskellige former for talt dansk.

Dette findes der allerede en lang række undersøgelser af, herhjemme først og fremmest Tore Kristiansens mangefacetterede projekter om sprogholdninger (se for eksempel Kristiansen 2006). I stedet ville vi undersøge holdninger til individuel sprogændring ved at lade informanterne reagere på forholdet mellem baggrundsoplysninger om talerne og det auditive input. Altså: Hvis informanterne vurderer, at talerne har ændret måde at tale på gennem livet, er deres holdning til dem så anderledes, end hvis de vurderer, at dette ikke er tilfældet?

Vi indledte skemaerne med faktuelle spørgsmål til informanternes køn, alder og socioøkonomiske baggrund af grupperings- og data-behandlingsårsager, før vi sporede dem ind på det geografiske spor via spørgsmål om tidligere og nuværende bopæl, holdningsspørgsmål om nuværende bopæl samt ønsker til kommende bopæl. Nogle spørgsmål skulle besvares via kategorier, mens andre var åbne og for eksempel af typen "Hvorfor/hvorfor ikke?". Efter baggrundsspørgsmålene fulgte fire identiske spørgsmålsklynger, hver knyttet til en af de fire stemmeprov, som informanterne skulle forholde sig til. Spørgsmålene knyttet til talerne lagde i nogle tilfælde op til åben beskrivelse ("Hvordan synes du, han taler?"), i andre tilfælde var de lukkede – dels af typen ja/nej, dels opdelt i vurderingsskalaer – så de var nemme at holde op imod hinanden ved databehandlingen og i analysen.

For hver stemmeprov fortalte vi indledningsvis informanterne, hvor talerne var født. Det var så op til informanterne at sammenholde denne information med stemmeprovne og efterfølgende vurdere, om taleren altid havde talt sådan, gætte på talerens aktuelle bopæl (ved afkrydsning på et Danmarkskort), og angive, hvilke personlige egenskaber taleren besad, ved at sætte kryds på ni forskellige vurderingsskalaer.

Vurderingsskalaerne er konstrueret med Inge Lise Pedersens design (1986) som forbillede, dvs. som ni ordpar udgjort af semantiske modsætninger. Informanterne blev for hver taler spurgt "Hvad tror du passer bedst på ham/hende - sæt kryds" og satte derefter kryds i nedenstående skalaer:

	1		6	
nem at snakke med	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	svær at snakke med
nede på jorden	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	snobbet
rar	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	ubehagelig
gør meget for andre	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	egoistisk
ikke til at stole på	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	til at stole på
overfladisk	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	solid
ærlig	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	uærlig
moderne	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	gammeldags
god humor	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	dårlig humor

Design af stemmepróver

Vi tilstræbte, at de fire stemmepróver skulle udtrykke forskellige kombinationer af de to variabler sprog og geografi. Derfor optog vi fire stemmepróver:

- Taler 1 er en 30-årig mand, der er født i København. Hans sprog kan beskrives som moderne københavnsk (tenderende mod et konservativt københavnsk), der prosodisk er karakteriseret ved lav tonehøjde ved trykstærk stavelse (jf. Grønnum 1992: 62, fig.14), for eksempel i ord som "arbejde" og "lokkende".
- Taler 2 er en 28-årig kvinde, der er født på Mors og taler morsingbomål. Denne dialekt beskrives af dialektologen Niels Åge Nielsen som nært beslægtet med thybomål, det vil sige, at det er en art sammensmeltning af nord- og vestjysk dialekt, der blandt andet er kendetegnet ved foranstillet artikel og brugen af 'a' i stedet for 'jeg' (Nielsen 1959:111ff). Endvidere er der klusilparasitter i ord som for eksempel papir [*pα'pixə*]. Fra Taler 2's stemmepróve kan nævnes dialektale træk som foranstillet artikel i "byen", hvor man

også kan høre et eksempel på klusilparasitter [æ byk^h]. Hun bruger [æ] i stedet for ”ikke”. Et andet eksempel på klusilparasitter høres i ordet ”ser” [segl]. Et eksempel på en morsingbosk vokalkvalitet høres i passagen ”år der er gået” [o’ dɑ: go’n]. Den interesserede kan lytte til morsingbomål på hjemmesiden *dialekt.dk* (http://dialekt.dk/dialekter/lyt_til_dialekt/mors.mp3).

- Taler 3 er en 26-årig mand, der er født på Mors. Hans prosodi lægger sig overvejende op ad et københavnsk mønster, fx i ordene ”globale” og ”deltage”, hvor tonehøjden er lav ved trykstærk stavelse, derefter stigende (jf. Grønnum 1992: 62, fig.14). Hverken prosodi eller udtale indeholder regionale jyske træk.
- Taler 4 er en 27-årig kvinde, der er født på Mors. Hun taler som Taler 3 med københavnsk prosodi og et enkelt tilfælde af det efterstillede tag ”ik”. Der er dog i stemmeproven enkelte ord med jysk prosodi, dvs. med høj tonehøjde ved trykstærk stavelse (jf. Grønnum 1992: 62), for eksempel ordet ”kæmpet”.

Informanter

Ved at foretage undersøgelsen blandt elever i folkeskolens overbygning kunne vi få et indtryk af hele bredden hos en årgang på Mors; både dem, der senere vil forlade øen, og dem, som bliver i lokalmiljøet. Vi gennemførte undersøgelsen i fem ud af de ni niendeklasser, der findes på Mors, og dækkede dermed to ud af de tre folkeskoler på øen med denne aldersgruppe.

Efter at have frasorteret ukorrekt udfyldte spørgeskemaer, som ikke var mulige at aflæse, stod vi med en gyldig informantgruppe på 59 elever. Ikke alle informanter har besvaret alle spørgsmål, og derfor er N-værdien ofte mindre end 59 i nedenstående tabeller. Kønsfordelingen var relativt lige, med 28 drenge og 31 piger, altså en procentuel fordeling på hhv. 47 % og 53 %.

Resultater af undersøgelsen

Overordnet viste den kvantitative undersøgelse os, at individuel sprogændring opleves som betydningsbærende af informanterne. Nedenfor vil vi udfolde de to overordnede fund, som er, at:

- informanterne sammenkæder forestillingen om individuel

- sprogændring og geografisk mobilitet, og
- forestillingen om individuel sprogændring af geografiske årsager har konsekvenser for informanternes vurdering af talerne.

Sammenkædningen af sprog og geografi

Som nævnt fik informanterne at vide, hvor hver enkelt taler var født, før vi afspillede stemmepróverne for dem. Ved at sammenholde informanternes placering af talerne på Danmarkskortet med deres vurdering af, hvorvidt talerne havde ændret sproglig praksis gennem livet eller ej, var det muligt for os at vurdere informanternes grad af sammenkædning af sprogændring og geografisk mobilitet.

Kortene nedenfor viser informanternes gæt på Taler 4's nuværende bopæl, alt efter om informanterne har vurderet, at hun har ændret sproglig praksis igennem livet eller ej:

FIG. 2 VISER PLACERINGS AF TALER 4, HVIS HUN IKKE HAR ÆNDRET SPROG (N = 30)

FIG. 3 VISER PLACERINGS AF TALER 4, HVIS HUN HAR ÆNDRET SPROG (N = 21)

21 informanter mener, at Taler 4 har foretaget sprogændring, mens 30 informanter mener det modsatte. Som det ses af krydsenes placering på kortene, hænger forestillingen om sprogændring sammen med en bevægelse østpå på kortet, i retning af Hovedstaden og væk fra fødestedet Mors, mens en forestilling om sprogstabilitet stadig ”tillader” Taler 4 at bo på Mors og i nærheden af øen. Placeringen på kortene viser desuden, at forestillingen om sprogændring kædes sammen med urbanitet. I optællingen af krydser sat i en by- eller landzone betegner vi Storkøbenhavn, Odense, Aalborg og det, Henrik Dahl benævner Hundredekilometerbyen (et østjysk bælte af byer fra Kolding til Århus, Dahl 2008: 55), som byzoner. På fig. 3 ses det, at ud af de 21 informanter, der vurderer, at Taler 4 har ændret sprog, og som har sat et kryds på kortet, gætter de 18 på, at hun bor i en byzone, heraf langt de fleste i Hovedstadsområdet, mens kun tre mener, hun bor på landet. Omvendt gætter kun omtrent halvdelen af de 31 informanter, der tror, Taler 4 har bevaret en stabil sproglig praksis, på, at hun bor i en byzone, som det ses på fig. 2. Ræsonnementet må være: Den, der

ændrer sprog, er flyttet væk fra Mors – til byen. Et tilsvarende billede viste sig for Taler 3, der ligesom Taler 4 var født og opvokset på Mors.

Den modsatte bevægelse viser sig, når vi retter blikket mod Taler 1. Som tidligere nævnt taler han et mere konservativt københavnsk end fx Taler 4. Vi formoder, at indslagene af konservativ københavnsk udtale forstyrrer billedet, når nogle af informanterne uventet opfatter Taler 1 som dialekttalende, hvilket i deres optik blot sættes lig med jysk, som når en informant skriver: ”Han snakker jo jysk?!?” Dette afspejles i vurderingen af, hvorvidt og hvorfor Taler 1 har foretaget sprogændring. 15 informanter mener, at han har ændret sprog af geografiske årsager (de resterende 15 mener, at sprogændringen skyldes andre årsager), hvilket er det højeste antal for nogen af talerne, og kommentarerne knyttet hertil lyder typisk som følger: ”Fordi han lyder som en der har boet i København og er flyttet”. Som det ses på kortene nedenfor, følges forestillingen om sprogændring for Taler 1’s vedkommende da også af en bevægelse vestpå på kortet, altså i den modsatte retning af placeringen af Taler 3 og Taler 4 i forbindelse med sprogændring:

FIG. 4 VISER PLACERINGS AF TALER 1, HVIS HAN IKKE HAR ÆNDRET SPROG (N = 26)

FIG. 5 VISER PLACERINGS AF TALER 1, HVIS HAN HAR ÆNDRET SPROG (N = 30)

Sammenhængen mellem sproglig og geografisk stabilitet eller det modsatte foldes ud i informanternes svar på, hvorfor de tror, talerne har bevaret eller ændret sproglig praksis. Her ses hyppigt kommentarer som: "Fordi hun er født på Mors og lyder som om, hun er flyttet", "Fordi sådan snakker man ikke på Mors" eller omvendt "Fordi hun lyder som en morsingbo, og der var hun født". Det er værd at bemærke, at ikke alle giver en geografisk betinget forklaring på forestillingen om sprogændring, men at dette er den mest udbredte forklaringstype. Andre typer forklaringer er fx, at taleren lyder anspændt på stemmeprøven, eller at vedkommendes job (= informantens forestilling om talerens job) kræver en bestemt måde at tale på.

Det bliver ekstra tydeligt, når vi ser på Taler 2, den morsingbotalende kvinde, at forestillingen om en stabil sproglig praksis kædes sammen med geografisk stabilitet. Kun to informanter tror, hun har ændret sprog gennem livet, og de giver andre forklaringer end geografisk mobilitet, fx "Fordi hun er gammel og ikke ung (eller sådan noget)". De 57 informanter, der vurderer, at Taler 2 har bevaret en stabil sproglig praksis, gætter på, at hendes nuværende bopæl er som følger:

FIG. 6 VISER PLACERINGEN AF TALER 2, HVIS HUN IKKE HAR ÆNDRET SPROG (N = 57)

Den stort set entydige placering af Taler 2 på Mors viser, at informanterne nøje kæder en morsingborsk udtale sammen med bopæl på stedet. Taler man dialekt, er det altså svært for informanterne at forestille sig, at man kan være flyttet fra sit fødested. Sproget peger tilbage på stedet og indekserer for informanterne et stærkt geografisk tilhørsforhold.

Vurderingen af individuel sprogændring

En ting er, at forestillingen om sprogændring kædes sammen med geografisk mobilitet, mens forestillingen om sproglig stabilitet kædes sammen med geografisk ditto, som kortene viste. Noget helt andet og væsentligt er, hvordan informanterne så reagerer på forestillingen om sprogændring. Her viser det sig overordnet, at det evalueres negativt, hvis en taler er født samme sted som informanterne og har ændret sprog af geografiske årsager, men neutralt til positivt, hvis en taler er født et andet sted end informanterne og har gjort det samme.

Hvad første resultat angår, påvirkes vurderingen af Taler 3 og Taler 4, de to talere født på Mors med standardudtale blandet med københavnsk

udtale, af, om informanterne vurderer, at talerne har bevaret eller ændret sproglig praksis. Dette illustreres i tabellen nedenfor, der viser vurderingerne af Taler 4. I spørgeskemaet kunne informanterne som tidligere nævnt angive, hvilken årsag de tilskrev talernes sprogændring. I nedenstående tabel har vi sat vurderingerne fra de informanter, der gætter på, at Taler 4 har ændret sprog af geografiske årsager, over for vurderingerne fra de informanter, der gætter på, at Taler 4 ikke har foretaget en sprogændring.

Vi understreger, at der er tale om en eksplorativ undersøgelse, hvor vi afprøver et nyt undersøgelsesdesign. Vi har af den grund ikke, som det er kutyme ved kvantitative undersøgelser, testet om de nedenstående undersøgelser er statistisk signifikante. Vi har ikke tilstræbt repræsentativitet i vores valg af informantgruppe. Nedenstående tal skal derfor alene ses som udtryk for vores fund og ikke for generelle holdninger hos unge i danske udkantsområder. En undersøgelse af sådanne generelle holdninger ville bestemt være relevant i forhold til vores fokus, men ville (som minimum) kræve en langt større geografisk spredning end den, vi har arbejdet med i denne undersøgelse. Dette er væsentligt at have in mente, når man læser vores tolkninger af resultaterne.

TABEL 1: VURDERING AF TALER 4

Skala	Variabel	N	Gn.snits-vurdering
Nem at snakke med – svær at snakke med	Sprogændring pga. geografi	10	3,3
	Ingen sprogændring	37	1,9
Nede på jorden – snobbet	Sprogændring pga. geografi	10	3,8
	Ingen sprogændring	37	2,5
Rar – ubehagelig	Sprogændring pga. geografi	10	3,5
	Ingen sprogændring	37	2,2
Gør meget for andre – egoistisk	Sprogændring pga. geografi	10	3,7
	Ingen sprogændring	37	2,6
Ikke til at stole på – til at stole på *	Sprogændring pga. geografi	10	3,5
	Ingen sprogændring	36	4,6
Overfladisk – solid *	Sprogændring pga. geografi	10	3,4
	Ingen sprogændring	35	3,9
Ærlig – uærlig	Sprogændring pga. geografi	10	3,5
	Ingen sprogændring	37	2,2
Moderne – gammeldags	Sprogændring pga. geografi	10	2,2
	Ingen sprogændring	35	1,8
God humor – dårlig humor	Sprogændring pga. geografi	10	3,7
	Ingen sprogændring	36	2,5

Sammenligning af vurderingen af Taler 4 af hhv. de informanter, der tror, hun har ændret sprog af geografiske årsager, og de informanter, der tror, hun har bevaret en stabil sproglig praksis. Det er attraktivt med en lav værdi, mens * angiver, at det for denne skala er attraktivt med en høj værdi. Moderne-gammeldags-skalaen falder uden for denne inddeling i attraktivt og ikke-attraktivt.

For alle vurderingsskalaernes vedkommende gælder det, at de informanter, som gætter på, at Taler 4 har ændret sprog af geografiske årsager, er mere negativt indstillede over for taleren, end de informanter, som vurderer, at hun har bevaret en stabil sproglig praksis. Det samme billede tegner sig for Taler 3's vedkommende.

Når vi betragter resultaterne for Taler 1, den københavnsktalende københavnere, ser det imidlertid anderledes ud. Vurderingerne på skalaerne af Taler 1, når han har ændret sprog af geografiske årsager, ses nedenfor.

TABEL 2: VURDERING AF TALER 1

Skala	Variabel	N	Gn.snits-vurdering
Nem at snakke med – svær at snakke med	Sprogændring pga. geografi	15	2,4
	Ingen sprogændring	29	2,4
Nede på jorden – snobbet	Sprogændring pga. geografi	15	2,7
	Ingen sprogændring	32	3,0
Rar – ubehagelig	Sprogændring pga. geografi	15	2,3
	Ingen sprogændring	31	2,4
Gør meget for andre – egoistisk	Sprogændring pga. geografi	15	3,1
	Ingen sprogændring	31	2,7
Ikke til at stole på – til at stole på *	Sprogændring pga. geografi	15	4,5
	Ingen sprogændring	32	4,3
Overfladisk – solid *	Sprogændring pga. geografi	15	4,1
	Ingen sprogændring	30	3,6
Ærlig – uærlig	Sprogændring pga. geografi	15	2,3
	Ingen sprogændring	31	2,4
Moderne – gammeldags	Sprogændring pga. geografi	15	2,7
	Ingen sprogændring	31	2,4
God humor – dårlig humor	Sprogændring pga. geografi	15	3,1
	Ingen sprogændring	32	3,4

Tabel over vurderingerne af Taler 1 af hhv. de informanter, der tror, han har ændret sprog af geografiske årsager og de informanter, der ikke tror, han har ændret sprog. * angiver, at det for denne skala er attraktivt med en høj værdi.

Som det ses af tabellen, er der en lille overvægt af positive vurderinger i forbindelse med sprogændring af geografiske årsager. Dog er forskellene ret små. Umiddelbart må vi derfor konkludere, at sprogændring bedømmes neutralt til positivt af informanterne i deres vurdering af Taler 1.

Når sprogændring af geografiske årsager altså bedømmes negativt for de to talere fra Mors, mens dette ikke er tilfældet for Taler 1, kunne det tyde på, at sprogændring af geografiske årsager kun ses som negativ, så længe den hænger sammen med en distancering fra informanternes eget føde- og bosted. Dette kan tolkes som, at det er forestillingen om *stedet* i sproget, der har betydning for informanternes bedømmelse af talerne i forbindelse med sprogændring. Det er i orden at ændre

sproglig praksis, men ikke, hvis det sker som led i en distancering fra informanternes eget sted.

Dette resultat tyder ikke på en senmoderne tilgang blandt de unge til relationen mellem sted og sprog, men snarere på en traditionel sammenknytning af disse størrelser.

Diskussion: Det svært definerbare standardsprog

På baggrund af informanternes kommentarer om Taler 1, 3 og 4's sproglige praksisser har vi overvejet, hvorvidt der reelt er sammenfald mellem, hvad vi selv og de unge opfatter som københavnsk – altså et stedsbundet sprog. Det, vi rubricerer som københavnsk, repræsenterer tilsyneladende for nogle af de unge snarere et ikke-lokaliserbart standardsprog, som derfor fremstår umarkeret for dem, som når en informant skriver ”Det er normalt sprog” om Taler 4 eller ”Han kommer fra Kbh (sic.), nu lyder han bare normal” om Taler 1. Dette er i overensstemmelse med Maegaards fund fra 2001, hvor unge sønderjyder opfatter moderne københavnsk som standardsprog (Maegaard 2001: 147). Samtidig underbygger det Kristiansens (1999) tese om, at det københavnske er på vej til at overtage rigsmålets rolle som standardsprog i Danmark: ”de unge [...] oplever [simpelthen] sprogbrug med lavkøbenhavnske træk som dansk rigsmål” (Kristiansen 1999: 33).

Imidlertid er informantgruppen delt på dette punkt. Nogle af informanterne sammenkæder nemlig på den anden side eksplicit Taler 1, 3 og 4's sproglige praksis med det geografiske sted København gennem kommentarer som ”Sådan snakker man ikke på Mors” (om Taler 4), kombineret med et kryds på kortet ved København, eller ”Sådan taler man i Kbh (sic.)” om Taler 1. Disse to positioner – henholdsvis sammenkædningen af københavnsk med det geografiske sted København og adskillelsen af sproget og stedet – genfinder vi i den kvalitative del af undersøgelsen. Lad os derfor rette blikket mod denne nedenfor.

”ELLERS BLIVER VI ALLE SAMMEN HELT STRESSEDE”

I den kvalitative del af vores undersøgelse om sammenhængen mellem sprog, sted og taleridentitet ønskede vi at komme et spadestik dybere end det overfladeniveau, den kvantitative undersøgelse afdækkede. Til dette benyttede vi det kvalitative forskningsinterview som metode. Det vil sige, at vi har taget et element af den interviewedes egen livsverden som genstand for interviewet – her sprogændring eller -stabilitet i forbindelse med geografisk mobilitet – og ladet den interviewede selv bestemme måden at formulere sig om emnet på (Kvale 2001).

Informanter

Vores kriterier for udvælgelse af interviewpersoner var som udgangspunkt, at vi ønskede at tale med personer, der befandt sig forskellige steder på spektret mellem fuldstændig sprogstabilitet og radikal sprogændring. Vi endte med at finde frem til dels en person, som rapporterede at have holdt fast i en jysk regional udtale, dels en, som fortalte os, at hun delvist havde ændret udtale i retning af et mere standardiseret sprog i forbindelse med flytning til København og endelig en, som beskrev næsten fuldstændig at have fraveget en jysk udtale til fordel for en moderne københavnsk. Da det var personernes egne oplevelser af eventuel sprogændring, der var i fokus for os, var disse selvrapporterede sprogbeskrivelser gyldige i forhold til vores undersøgelse, og vi undlod at underkaste dem en lingvistisk analyse.

Vores tre informanter er alle født og opvokset på Mors og bor nu i København af uddannelsesmæssige grunde. De er mellem 24 og 27 år. Vi har valgt at kalde dem Kristina, Maja og Nina.

Analysemetode

Analysen af interviewene er struktureret ud fra interviewenes hovedtemaer sted og sprog, som hele tiden relateres til identitetsproblematikken. Til det har vi benyttet en kritisk diskursanalytisk tilgang i tråd med Faircloughs (2008) forlæg for en sådan. Det vil overordnet sige, at vi har fortolket de forskellige diskurser ud fra lingvistiske tegn og ud fra en grundantagelse om diskurser som social praksis, der ”konstituerer [...] 1. sociale identiteter, 2. sociale relationer, 3. videns- og betydningssystemer” (Fairclough 2008: 121). Hermed kan man se det

kvalitative forskningsinterview som en indgang til at afdække interview-personens identitetsfortælling og hans/hendes ideologier om fx sprog og sted.

Identitet som proces og forhandling

Vi har arbejdet ud fra en forståelse af identitet, som lægger sig op ad Kira Hall og Mary Bucholtz' behandling af begrebet (Hall og Bucholtz 2004). De to sociolinguister placerer sproget helt centralt i identitetskonstruktionen og bruger udtrykket "intersubjective tactics" om de forhandlingsprocesser, hvis produkt er identiteten. Disse intersubjektive taktikker foregår lingvistisk og kropsligt og udspringer sig langs tre dimensioner konstrueret mellem indbyrdes dikotomiske begrebspar, som beskriver de taktikker, et givent subjekt kan udfolde i sin identitetskonstruktion. Dimensionerne kaldes (i vores oversættelse): tilnærmelse og distinktion, autentifikation og denaturalisering, og autorisation og illegitimering. Et fokuspunkt for os har været dimensionen autentifikation/denaturalisering. Dimensionen er central, fordi den har affinitet til forestillingen om den autentiske taler, vi tidligere har introduceret. Denne dimension har at gøre med udførelsen og opfattelsen af identiteten som autentisk eller kunstig. Hall og Bucholtz gør op med ideen om, at autenticitet altid må ses som ønskelig og efterstræbelsesværdig, mens kunstighed må undviges, hvis man vil opretholde en kohærent identitet. Det væsentlige, set fra deres perspektiv og i forbindelse med undersøgelsen her, er, at oplevelsen af en autentisk identitet ikke er noget én gang givet, men snarere resultatet af et konstant pågående identitetsarbejde, og derfor også kræver andre menneskers anerkendelse for at eksistere. Som Bucholtz skriver: "This perspective does not deny the cultural force of authenticity as an ideology but emphasizes that authenticity is always achieved rather than given in social life, although this achievement is often rendered invisible" (Bucholtz 2003: 408).

Lad os herfra gå videre til resultaterne af de kvalitative interview.

Resultater af analysen

Overordnet kan vi konstatere, at der er en stor grad af diversitet i de tre interviewedes fortællinger, men fælles for dem alle er, at sprogændring tilskrives betydning i forhold til selvfortællingen – enten som et fænomen, den interviewede taler sig op imod som i Kristinas tilfælde, som et praktisk redskab i Ninas tilfælde eller som et inkorporeret element i identiteten i Majas tilfælde.

Nina: sprog som praktisk redskab

Hos 24-årige Nina eksisterer to diskurser om sproget side om side. Dette viser sig i de to sameksisterende sprognormer – en autentificerende og en funktionel. Sproget bliver for Nina kun knyttet intimt sammen med stedet og identiteten, så længe det er jysk regionalsprog, der er tale om. Det ser vi blandt andet i nedenstående citat, hvor Nina bliver spurgt om, hvordan hun har det med, at folk påpeger jyske træk i hendes sprog:

(.) nåhh: (.) i starten syntes jeg kan jeg huske at det var lidt ubeha# lige efter jeg var flyttet herover (.) eller ikke ubehageligt men jeg blev sådan lidt nå ja: det gør jeg (.) hvorfor skal du hvorfor skal du sådan skal du: pointere det det er da ikke vigtigt og nu der er jeg bare sådan (.) nå ja (.) det er mig.¹

Københavnsk udtale fremstår derimod i hendes fremstilling, jf. den tidligere diskussion, som afkoblet fra et konkret sted og som en praktisk nødvendighed. Her giver hun sit eget bud på, hvorfor hun har tilnærmet sig en københavnsk udtale.

det har jeg jo så til gengæld gået og tænkt lidt over ((...)) jeg har arbejdet meget med mennesker (.) herovre (.) altså hvor sproget har været kommunikationen og ((...)) hvor at jeg hele tiden skal kommunikere med med de her mennesker (.) og så (.) det er min teori at så kommer der så bliver det nogle andre termer og nogle andre måder at udtale ting på og så kommer det lettere ind (.) fordi jeg omgås mennesker som taler københavnsk.

I modsætning til foregående afsnit, hvor Nina gav udtryk for en tilgang til sprog som identitetsmarkør (”nå ja (.) det er mig”), ses her en

gennemgående forståelse af sprog som kommunikationsmiddel, hvor praktiske forhold bliver det afgørende.

Hvor Nina i det meste af interviewet ikke problematiserer sin sprogændring, fortæller hun dog på et tidspunkt, at det af og til giver anledning til undren og kommentarer fra venners og families side, at hun har drejet sin sproglige praksis i retning af københavnsk:

Nina: min mor hun kiggede bare på mig fordi jeg snakkede med hendes venindes datter og så kiggede hun på mig og sagde hold da kæft sagde hun ((ler)) ((...)) ellers ikke tror jeg jo selvfølgelig så mine veninder der godt kan sige hold da op en vending (.) altså sådan at: ja:

Int: ja (.) hvordan øh: ja hvordan reagerer du så i sådan en situation (.)

Nina: jamen det ved jeg ikke det er ikke (.) altså jeg bliver ikke sur ((ler)) jeg siger sådan nå eller ja (.) det er ikke noget jeg sådan det:.

I modsætning til den tidligere refererede situation, hvor Nina reagerer afvisende på reaktionerne på hendes jyske regionalsprog og konkluderer, at sådan er hun, ser vi ikke samme bevægelse i ovenstående passage, når andre sætter spørgsmålstegn ved hendes ændrede sproglige praksis. Herved opretholdes sammenkoblingen mellem sted, identitet og sprog, eftersom sproget i Ninas fremstilling måske nok kan ændres på et overfladeplan i forbindelse med at indgå i bestemte sammenhænge, men ikke bliver en integreret del af selvfortællingen. Det jyske autentificeres på en måde, som ikke bliver det ændrede sprog til del.

Flere gange i løbet af interviewet kredser Nina som ovenfor om det at stå ved sit sprog på en måde, som antyder, at der er noget andet på spil. Hun fortæller for eksempel om nogle folk, hun kender, som bor i København, og som hun oplever, stadig taler jysk:

jeg tænker det er da dejligt det kan jeg godt lide ((...)) jeg tænker at det er flot at de ikke lader sig præge (2) det synes jeg det er fordi: et eller andet sted tænker jeg selv at jeg har gjort det men det er ikke noget jeg tænker det er ikke noget jeg bruger tid på at tænke på (.) men jeg synes det er dejligt at høre når nogen de holder ved (.) eller ikke holder ved for de tænker nok heller ikke over det (.) for det er naturligt for dem (.) men jeg synes det er godt (.) det kan jeg godt lide (2) for ellers bliver vi jo alle sammen helt stressede.

Ninas reaktion på personer, som bor i København og taler et mere udpræget jysk, er altså, at dette peger på en kohærent personlighed – en, som ”holder ved” og ”ikke lader sig præge”. Her ses altså en idealisering af disse menneskers sproglige praksis. Det er forestillingen om den autentiske taler, Nina her trækker på; en taler, som ikke er bevidst om sin praksis, men blot gør det, som føles rigtigt – på mange måder den ureflekterede taler, som ikke hører hjemme i senmoderniteten. Nina reproducerer her dén ideologi om en enhed mellem sprog, sted og taler, hun samtidig, i kraft af sin egen sproglige praksis, udfordrer og delvist afmonterer.

Kristina: sprogstabilitet som oprør

For den næste interviewperson, Kristinas, vedkommende ser vi en endnu tydeligere idealisering af at vedligeholde en stabil sproglig praksis i forbindelse med flytning. Koblingen mellem sprogændring og inautenticitet ses blandt andet i en fortælling om en veninde fra Ry, der er begyndt at tale københavnsk efter at være flyttet til hovedstaden: ”jeg har så også en veninde ((...)) og siden hun er flyttet til København (.) har hun bare påtaget sig (.) den vildeste københavnske accent”. Brugen af verbet ”påtaget”, som benyttes adjektivisk i en senere ytring, antyder et manglende ejerskab over denne sproglige praksis og peger dermed på en fornemmelse af inautenticitet. For Kristina er det københavnske sprog tydeligt sammenkædet med det geografiske sted, og ændrer man sprog i forbindelse med flytning, undsiger man sit geografiske udgangspunkt. Kristinas afvisning af venindens sprogændring understreges af de negativt ladede adjektiver og ganske aggressive undertoner i næste ytring: ”og det bliver endnu værre når hun er fuld ((griner)) og nogle dage er jeg bare s (.) jeg kunne kvæle hende (0.5) det (.) det er så træls”. Brugen af adjektiverne ”værre” og ”træls” samt truslen om kvælning – der jo om noget gør en person tavs! – signalerer klar afstandtagen fra venindens sproglige praksis.

I modsætning til den ovennævnte veninde har Kristinas flytning til København ifølge hende selv ikke medført tilnærmelser til den københavnske udtale. Snarere tværtimod:

jeg tror også jeg har snakket mere rigsdansk end jeg gør nu ((...)) måske ligesom: (.) da jeg kom til København så blev det sådan lidt <protest at> FANDME NEJ jeg skulle ikke snakke ligesom dem herovre ((smilende stemme)) for det lød bare alt for grimt ((ler)).

Kristina afviser at have ladet sig præge af omgivelsernes sproglige normer. Flere gange trækker Kristina begreberne 'naturligt'/'unaturligt' ind som kvaliteter ved bestemte sproglige praksisser. Det at betegne noget som naturligt er en stærk autentifikationsstrategi i Hall og Bucholtz' forståelse, sat op imod denaturaliseringen, hvis effekt er at fremstille noget som kunstigt eller ikke-autentisk (Hall og Bucholtz 2004: 498). Dette gælder såvel produktions- som receptionsaspektet, som når hun siger om det at tale københavnsk: "det ville ikke føles naturligt på nogen måde ((...)) jeg ((ville)) synes det skulle være anstrengende at (.) hele tiden skulle tænke over: at nu skulle man ikke lige sige nogen af de ord der falder en naturligt til".

Kristina beskriver sin manglende sprogændring som et tegn på modenhed og integritet: "jeg tror faktisk (.) jeg tror: (.) altså jeg er alligevel femogtyve nu (.) ((...)) jeg tror jeg er sådan rimeligt voksen ((...)) .h jeg tror at jeg: (.) jeg tror at sådan som jeg snakker nu det m: sådan bliver jeg ved". Herved trækker hun på en diskurs om historisk kohærens, der har forbindelse til autenticitetsaspektet af identitetskonstruktionen som en måde at udføre autentifikation på og dermed skabe effekten ægthed (Hall og Bucholtz 2004: 500). Også Coupland beskriver autenticitet som knyttet til en fornemmelse af historicitet (Coupland 2003: 419). I Kristinas fremstilling er det at ændre sit sprog i forbindelse med geografisk mobilitet i voksenalderen derimod udtryk for inautenticitet og kunstighed.

Maja: sprogændring som identitetsmarkør

Det særligt interessante hos den tredje interviewperson, Maja, er, hvordan hun reproducerer kollektive fortællinger om sted og sprog og benytter disse i identitetskonstruktionen som autentifikationseffekt, samtidig med, at hun formår at inkorporere flere sproglige praksisser og sprogændring i denne autentifikation. Dette ses ved den måde, hun begrundes sit valg af en jysk sproglig praksis lige så meget ud fra de

konnotationer, der kan knyttes til jysk, som det faktum, at hun rent faktisk er opvokset på Mors.

Maja: jeg tror at jeg altid vil være lidt mere jysk end københavnsk (0.5) og jeg vil også hellere tale jysk end jeg vil tale københavnsk tror jeg

Int: hvorfor det

Maja: ja men øh: ((griner)) (0.5) det bare .h (>1) ja men det fordi fordi <jeg synes der er> .h h. <mange ting ved Jylland skulle jeg sige og jysk> altså den der (0.5) troværdighed ofte for eksempel og øh: (.) at der er mange sådan plusord ved det synes jeg i forhold til københavnsk.

Ved at tale jysk bliver Maja ikke bare naturaliseret i forhold til idealet om den autentiske taler, men får også hæftet nogle bestemte ”plusord” på sig, som hun udtrykker det. På samme måde benytter Maja også stedet Mors som effekt i forhold til identitetskonstruktionen:

jeg synes også det er lidt sjovt det der for eksempel at det er en ø (.) er der mange der bliver .h sådan meget GUD er du øboer og sådan noget (.) og det bare (.) jeg kan meget godt lide det alligevel er sådan lidt fast defineret og det er for mange herovre er det også sådan lidt (.) ((griner lidt)) ikke eksotisk kan man nok sige det men alligevel det der helt oppe i det fjerne Vestjylland (.) og det .h det er det der bliver lavet parodier på nogle gange og det det <som man ligesom (.) forestiller sig alt muligt om>.

I dette eksempel slår Maja ikke på sin forbundethed med Mors på grund af gruppeloyalitet eller en traditionel tilgang til, at hun jo inderst inde er morsingbo, men stedstilknytningen er positiv for Maja, fordi den genererer nogle forestillinger, som hun kan benytte. Mors som sted repræsenterer noget afgrænset, som er let at klassificere. Stedet udløser et subjektsprædikat, øboer, hos de folk, hun taler med, og dermed giver det materiale til identitetskonstruktionen. Den mekanisme bliver uddybet, når Maja svarer på, hvorvidt hun synes, det kan være negativt at få påhæftet sig en bestemt forestilling eller titel: ”det er alligevel noget af det som er med til at give et særpræg (.) for mig (.) i København (.) for eksempel og at øh: for eksempel det med janteloven og lignende”. Her ekspliciterer Maja, hvordan det er særpræget og ikke

de egentlige egenskabers værdi som positive eller negative, som her janteloven (som Aksel Sandemose i sin roman ”En flygtning krydser sit spor” beskrev som særligt morsingbøsk), der er vigtig for hende. Pointen er forskellene. Og det er dem, Maja benytter aktivt i sin identitetskonstruktion. Mekanismen kan ifølge Majas beskrivelse også bruges med omvendt fortegn. Her drejer det sig om Majas reaktion på at få at vide, at hun er begyndt at snakke meget københavnsk:

jamen øh: nej men igen så tror jeg egentlig ikke det er så .h (.) så så jeg tror lidt ligesom lidt ligesom modsat dem så man bare lidt stolt over at man så har det særpræg h. om særpræget er så at man er jysk i København eller om særpræget er at man er københavnsk i Jylland (.) .h så det alligevel så er det bare det det som er med til at definere det ik.

Her ses det, hvordan sproget og stedet er med til at indlemme Maja i en bestemt diskurs.

Herved bliver Maja anerkendt som subjekt, og derfor kan det være en kompliment at blive bemærket på sit sprog, på at tale anderledes, ligegyldigt hvilken side forskelligheden falder ud til. Maja bruger, som hun italesætter det i citatet, sproget til at naturalisere sig selv med i forhold til de historier, der er om Mors. Denne måde at benytte tilknytningen til Mors på, vidner om, at Maja opererer med en kompleks tilgang til det essentialistiske ved at pege på, at hendes fremtræden som både jysk-talende og københavnsk-talende er i tråd med hendes egentlige geografiske tilhørsforhold som jyde i København og københavner i Jylland; nemlig pendulerende og mobilt. Den komplekse og mobile stedslige identitet må ifølge Maja give udslag i en flersidet og foranderlig sproglig praksis, så sammenhængen mellem det stedslige og det sproglige kan opretholdes.

Sammenfattende overvejelser fra den kvalitative undersøgelse

For alle tre interviewpersoner ses sprogændring hhv. sprogstabilitet som betydningsmættet, og sprog, sted og identitet kædes sammen på indbyrdes forskellige måder, der imidlertid alle trækker på autenticitetsbegrebet som en strukturerende faktor. Der tegner sig overordnet to forskellige positioner i forhold til informanternes

italesættelse af sprogændringens betydning. Hvad angår den første position, signalerer sprogændring en konflikt mellem fødested og sproglig praksis. Dette tolkes som et tegn på inautenticitet og noget, der må undgås, hvis en kohærent identitet skal opretholdes. Hvad angår den anden position, reflekterer sprogændringen omvendt den individuelle rejse, taleren har foretaget gennem sit liv, og fungerer på denne måde som et udtryk for talerens ”sande historie”. Herved kan individuel sprogændring indgå i en fortælling om personlig autenticitet.

JAGTEN PÅ DEN AUTENTISKE TALER

For afslutningsvis at sammenkoble de to undersøgelser, vil vi vende tilbage til termen ”den autentiske taler”, vi tidligere har introduceret og behandlet i analyserne. Nedenfor ønsker vi at se nærmere på, hvilke forestillinger om autentisk tale der egentlig bliver trukket frem igennem undersøgelserne. Til dette formål vil vi benytte Couplands typologi, hvor autentisk tale beskues ud fra seks forskellige lingvistiske perspektiver, hvoraf vi ser de tre sidste perspektiver blive bragt i spil igennem undersøgelserne, nemlig:

- Authentic language 4, forstået som ”fully owned, unmediated language” (Coupland 2003: 421).
- Authentic language 5, forstået som ”language indexing personal authenticity”.
- Authentic language 6, forstået som ”language indexing authentic cultural membership”.

Opfattelsen af Authentic language 4 afspejles i udsagn som Kristinas kommentarer om venindens sprogændring til københavnsk som ”påtaget” og udtalelsen ”og så (.) så man bare ved at (.) sådan snakkede hun altså ikke for fem år siden”. Ved at pege på den historiske inkohærens i venindens sproglige praksis sætter Kristina spørgsmålstegn ved venindens adgang til den nye sproglige praksis, og konklusionen må være, at veninden i Kristinas fremstilling ikke har ret til sproget, eftersom hun ikke er indfødt københavnere. Kristina tilhører nemlig den gruppe, der stadig opfatter københavnsk udtale som stedsbundet.

Venindens nye sproglige praksis er derfor ikke "fully owned". Den samme opfattelse af autentisk tale kommer til udtryk i den kvantitative undersøgelse gennem kommentarer som de meget normative "Hun taler super, rigtig dealekt (sic.)!! Man kan høre hun kan finde ud af det ordentligt", og "Hun snakker rigtig morsingbosk, man kan høre vis (sic.) det er en ude fra som har lært det" om Taler 2. Disse kommentarer peger i retning af Couplands fremstilling af den autentiske taler som "a person functioning seamlessly as principal, author and animator of his/her own talk – a person who owns her or his language through and through" (Coupland 2003: 423). Fornemmelsen af ejerskab over sproget og deraf følgende autenticitet er altså her afhængig af en sproglig og geografisk stabilitet – mennesker, som tilegner sig en ny sproglig praksis i forbindelse med flytning ("en ude fra"), har ikke helt legitim adgang til "det nye sprog".

Brugen af Authentic language 5 som ideologi er formentlig den mest dækkende for fundene i undersøgelsen her. Denne opfattelse opererer nemlig "in accordance with the moral prescription that people should 'be themselves'" (Coupland 2003: 424) og udtrykker derved en ganske eksplicit kerneselvstækning. Denne tilgang ser vi afspejlet i de mange kommentarer til den dialekttalende Taler 2 i den kvantitative undersøgelse, hvor en lang række af informanterne vurderer, at hun ikke tænker over, hvad andre synes om hende, for eksempel med følgende begrundelser: "Fordi hun er sig selv", eller "Hun lyder som helt sin egen". Her ser vi altså en sammenkobling af sproglig praksis med en homogen identitet, der opererer i overensstemmelse med det geografiske udgangspunkt. Det samme ses gentagne gange i den kvalitative undersøgelse, hvor Kristina og Nina ser afvisningen af at lade sig præge sprogligt af det nye sted som noget beundrings- og efterstræbelsesværdigt, da dette er tættere på "den sande identitet", end sprogændring er. I denne optik tales det autentiske sprog altså af en taler, der vedligeholder en enstrenget identitet, og sprogændring er det samme som at opgive ønsket om at være en autentisk taler.

Den tredje tilgang, vi har set eksempler på, Authentic language 6, beskriver Coupland som "the community-level correlate of 5" (Coupland 2003: 424). Her ses autentisk sprog som noget, der tilhører en bestemt gruppe mennesker frem for andre, og som regulerer

sprogbruges adgang til disse grupper. Som det kan fornemmes, hænger dette perspektiv sammen med både 4 og 5, og de tydeligste eksempler på denne tilgang i undersøgelserne handler om geografisk tilhørsforhold som i de tidligere citerede kommentarer om Taler 2: ”Sådan taler alle der er rigtige morsingboere” og ”Hun snakker rigtig morsingborsk, man kan høre vis (sic.) det er en ude fra som har lært det” samt ”Det ligger til hendes kultur”. Sproget indlemmer her Taler 2 i en afgrænset gruppe, morsingboere, og adskiller hende fra dem udefra, som ikke har legitim adgang til denne gruppe.

Langt de fleste kommentarer fra den kvantitative undersøgelse knytter sig til Taler 2, den dialekttalende. Informanterne har masser at sige også om de tre andre talere, men ikke i forhold til autentisk tale. Her som i Kristinas og Ninas fortællinger knyttes det autentiske sprog altså tæt sammen med et lokalpræg, en stedsbundethed, som muliggør klare distinktioner og værdidomme. Når Coupland spørger ”Has the authentic speaker died?” (Coupland 2003: 425) må vi derfor svare: Nej – i hvert fald ikke på et ideologisk-strukturerende, hverdagsteoretisk plan. Ideen om den autentiske taler står tværtimod stærkt hos de mennesker, vi udførte vores undersøgelser iblandt. Vi må derfor give Coupland ret, når han skriver: ”Late-modern social arrangements are likely to make the quest for authenticity *more rather than less necessary*” (Coupland 2003: 427), men samtidig fastholde autenticitetens status som tilskrevet og hævdet, snarere end inhærent og essentiel – se den som en intersubjektiv taktik frem for en egenskab ved et bestemt menneske, en særlig sproglig praksis eller et særligt sted.

Astrid Ravn Skovse

cand.mag. i dansk fra Københavns Universitet

astridskovse@gmail.com

Mirian Due Steffensen

cand.mag. i dansk fra Københavns Universitet

miriandue@gmail.com

NOTER

1 Interviewene er udskrevet efter følgende konvention:

Pauser: (.) mikropause

(0.5) et halvt sekund

(7) syv sekunder

Betoning: understregning, stavelsen er betonet

Lydstyrke: STORE bogstaver angiver høj lydstyrke

°txt° lav lydstyrke

Hastighed: <txt> langsom tale

>txt< hurtig tale

Længde: : lyden er forlænget

Tone.: faldende intonation

Overlab: [txt...] tekstlinjer sat over hinanden i kantede parenteser angiver samtidig tale

Indånding: .h

Udånding: h.

angiver selvfærdelse.

Kommentarer i dobbeltparentes ((txt)).

((...)) angiver udeladt passage.

xxx angiver uforståelig tale.

Enkeltparentes om en ytring angiver usikkerhed – måske bliver der sagt sådan.

Transskriptionerne følger almindelig ortografi med undtagelse af "mmm", "arhh" og lignende udråb. "ik" bruges for at indikere forskellen mellem negationen "ikke" og spørgsmålstag'et "ik" (i betydningen "ikke sandt" eller "ikke også").

LITTERATUR

- Bucholtz, Mary (2003) "Sociolinguistic nostalgia and the authentication of identity". *Journal of Sociolinguistics*. Oxford: Blackwell Publishing. 7(3). 398-416.
- Coupland, Nikolas (2003) "Sociolinguistic authenticities". *Journal of Sociolinguistics*. Oxford: Blackwell Publishing 7(3). 417-431.
- Cresswell, Tim (2004) *Place – a short introduction*. Malden: Blackwell Publishing.
- Dahl, Henrik (2008) *Den usynlige verden*. København: Gyldendal.
- Eckert, Penelope (2003) "Elephants in the room". *Journal of Sociolinguistics*. Oxford: Blackwell Publishing 7(3). 392-397.
- Fairclough, Norman (2008 [1995]) *Kritisk Diskursanalyse*. København: Hans Reitzel.
- Giddens, Anthony (1994) *Modernitetens konsekvenser*. København: Hans Reitzel.
- Grønnum, Nina (1992) *The groundworks in Danish intonation. An introduction*. København: Museum Tusculanum Forlag.
- Hall, Kira og Mary Bucholtz (2004) "Theorizing Identity in Language and Sexuality". Barbara Johnston (red) *Language in Society*. Cambridge: Cambridge University Press. 33(4). 469-515.
- Kristiansen, Tore (2006) *Nordiske sprogholdninger. En masketest*. Oslo: Novus Forlag.
- Kristiansen, Tore (1999) "Sprogholdninger og sproglig variation". *DANSK*. Frederiksberg: Dansk lærerforening. 2. 27-37.
- Kvale, Steinar (2001) *InterView. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzel.
- Macgaard, Marie (2001) "Jeg er da stolt af at jeg er sønderjyde – altså sådan forholdsvis! Om sprogbrug og sprogholdninger hos sønderjyske unge". *Danske talesprog*. Bind 2. København: C. A. Reitzels Forlag.
- Marshall, Jonathan (2004) *Language Change and Sociolinguistics. Rethinking Social Networks*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Mæhlum, Britt (2007) *Konfrontasjoner*. Oslo: Novus Forlag.
- Normann Jørgensen, Jens og Kjeld Kristensen (1994) *Moderne sjællandsk. En undersøgelse af unge sjællænderes talesprog*. København: C. A. Reitzel.
- Pedersen, Inge Lise (1986) "Bondsk og ligefrem eller moderne og byagtig". *Danske Folkemål*. København: C. A. Reitzel. 28. 11-39.
- Quist, Pia (under udgivelse) "Untying the Language, Body and Place Connection". Peter Auer og Jürgen Erich Schmidt (red.) *Language and Space*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Steensig, Jakob (2001) *Sprog i virkeligheden: Bidrag til en interaktionel lingvistik*. Århus: Aarhus University Press.